

КИТАЙСЬКІ ТАЄМНІ ТОВАРИСТВА І ПОВСТАННЯ ПРОТИ КАТОЛИКІВ У СІНГАПУРІ 1851 РОКУ

CHINESE SECRET SOCIETIES AND THE ANTI-CATHOLIC RIOTS IN SINGAPORE IN 1851

Колос А.М.,

*Магістр Школи історії і мистецтв
Нормального університету Шеньсі, Кунтай*

У 1851 році спалахнуло одне з найперших великомасштабних повстань в історії Сінгапуру – повстання проти католиків. У першій половині XVIII століття Таємні товариства здійснювали повний контроль над китайськими іммігрантами в Сінгапурі, як з точки зору економічної діяльності, так і соціальної та релігійної. Саме релігійний фактор дозволяв секретним товариствам залучати до своїх лав нових членів. Поява і поширення християнства, а саме католицизму, на території Стрейтс-Сетлментс могло негативно вплинути на владу Таємних товариств, адже все більше і більше китайців вибирали католицизм як свою основну релігію і більше не бажали мати нічого спільного з Таємними товариствами. Ці китайці-християни вважали, що краще відокремитись від Секретних товариств і працювати незалежно – вони володіли плантаціями і займалися торгівлею, що робило їх конкурентами Таємних товариств не тільки в боротьбі за нових прибічників, але й з точки зору комерційної діяльності. Християнська релігія, яка в ті роки асоціювалася насамперед із культурою та освіченістю, привертала все більше багатих китайців, що у свою чергу все сильніше зближувало їх з європейцями і віддаляло від Таємних товариств, що повністю не влаштувало останніх. Зрештою, Таємними товариствами було здійснено кілька набігів на майно християн-католиків – їхні плантації грабувалися, а на них самих нападали серед білого дня. Що стосується колоніального уряду Сінгапуру, то він показав свою повну нездатність розбиратися з конфліктами на своїй території, і практично ніхто з винних не поніс вагомого покарання за свої злочини. Конфлікт було врегульовано самими китайцями без участі уряду. В обмін на фінансову компенсацію постраждала сторона погодилася не доводити справи про напади до суду. Незважаючи на всі втрати, які понесла громада китайців-християн у Сінгапурі, їм вдалося згуртуватися разом і виробити свою унікальну ідентичність. Громада продовжує існувати і дотепер, чого не можна сказати про Таємні товариства, які нині заборонені в Сінгапурі.

Ключові слова: Таємні товариства, Сінгапур, Китай, християнство, католицизм.

In 1851, one of the very first large-scale uprisings in the history of Singapore broke out – an uprising against Catholics. During the first half of the 18th century, the secret societies exercised complete control over the Chinese immigrants in Singapore, not only in terms of economic life, but also is social and religious as well. It was the religious factor that allowed secret societies to attract new members to their ranks. The emergence and spread of Christianity, namely Catholicism in the Straits Settlements, could negatively affect the power of the secret societies, because more and more Chinese people chose Catholicism as their main religion and no longer wanted to have anything to do with secret societies. These Chinese Christians preferred to separate from the secret societies and work independently – they owned plantations and were engaged in trade, which made them competitors of the secret societies, not only in the struggle for new members, but also in terms of commercial activities. The Christian religion, which in those years was associated primarily with culture and education, attracted more and more wealthy Chinese, which brought them closer to Europeans and alienated them from secret societies. Obviously, secret societies were not satisfied with this circumstances. In the end, secret societies carried out several raids on the property of Catholic Christians – their plantations were plundered, and they themselves were attacked in broad daylight. As for the colonial government of Singapore, it has shown its complete inability to deal with conflicts on its territory and practically none of the perpetrators have been punished for their crimes. The conflict was resolved by the Chinese themselves without the participation of the government – in exchange for financial compensation, Chinese Christians agreed not to bring the cases of the attacks to court. Despite all the losses suffered by the Chinese Christian community in Singapore, they managed to rally together and develop unique identity and their community continues to exist to this day, which cannot be said about secret societies, that as for today have long been banned in Singapore.

Key words: Secret societies, Singapore, China, Christianity, Catholicism.

Постановка проблеми. Сила Таємних товариств у Сінгапурі протягом XVIII століття багато в чому залежала від здатності залучати до своїх лав нових членів. Із цим завданням вони відмінно справлялися, а враховуючи той факт, що фактично все чоловіче населення серед китайських емігрантів Сінгапуру так чи інакше було пов'язане з цими самими Таємними товариствами, то залучення неофітів було неперервним та результативним. Для забезпечення постійного приросту

великої кількості нових членів релігійний аспект мав вирішальне значення. Об'єднані загальним походженням і традиціями, заснованими на народних релігіях, які сповідувала більшість населення континентального Китаю, емігранти збиралися в храмах для проведення традиційних обрядів, святкування визначних дат і просто для поклоніння предкам. Набожні переселенці мали велику потребу в підтримці на чужих землях. На таку підтримку вони й сподівалися, згуртовуючись

на релігійному ґрунті. Самі ж храми у свою чергу контролювалися Таємними товариствами. Таким чином, працевлаштування, доходи та й навіть дозвілля були під контролем верхівки таємних угруповань. У контрольованих ними храмах збиралися представники певних груп населення, що були об'єднані спільним походженням, тобто місцем, звідки вони емігрували до Сінгапуру. У цих храмах (а вони служили головною базою Таємних товариств) проводилися обряди ініціації нових членів, після яких новоприйняті давали обітницю віддати життя за своє Таємне товариство, беззаперечно виконувати всі накази свого лідера [17, с. 90].

Обряд ініціації мав чіткий політеїстичний характер (китайські народні релігії включали в себе надзвичайно багатий пантеон богів, до них належить і Гуаньїнь (Guanyin 觀音), бог Війни Гуань Юй (Guanyu 關羽) та багато інших), вимагав принесення жертви через відрізання голови курки. Також нові члени Таємного товариства повинні були випити з посудини кров усіх своїх нових братів, присутніх під час ініціації, що була змішана з вином [14, с. 8–9]. Таємні товариства Сінгапуру походять від секретного товариства «Тяньдіхуей», або «Організація Неба та Землі» (tiandihui 天地會) [7, с. 189–206]. За своїми обрядами і традиціями «Тяньдіхуей» є абсолютно типовим представником народної релігії Китаю, що робить її максимально зрозумілою і прийнятною для більшості китайців того часу, в чому, власне, і полягає головний секрет успіху Таємних товариств щодо залучення нових членів. У цьому, мабуть, і був головний конфлікт із християнством – з точки зору традицій християнства, на відміну від китайських популярних релігій обряди язичницького характеру, політеїзм і конфуціанська ієрархія всередині Таємних товариств були абсолютно варварськими і неприйнятними. Для китайського емігранта, що прийняв християнство, будь-яка асоціація з Таємними товариствами була гріхом. Китайські емігранти, які приймали християнство як свою основну релігію і відправляли своїх дітей у християнські школи, повністю випадали зі сфери впливу Таємних товариств. Більш того, вони зближувалися з європейським населенням Сінгапуру і покладалися на захист поліції в разі виникнення конфліктних ситуацій, а не на захист із боку Таємних товариств, як це робила більшість китайського населення Сінгапуру, яке перед початком повстання проти католиків 1851 року становило майже 53% від усього населення колонії [26, с. 29–30].

Ще одним предметом розбіжностей був контроль над плантаціями гамбіру та перцю. Ці плантації належали китайцям, що прийняли християнство, а Таємні товариства не бажали втрачати частину їхнього прибутку або ж намагалися зовсім відібрати плантації у своє розпорядження. Вважалося також, що християни незаконно вво-

зять опіум для використання на своїх плантаціях. Це порушувало самопроголошену монополію китайських торговців на ввезення опіуму, що мали зв'язки з Таємними товариствами [23, с. 108–109]. Протягом усього 1850 року до китайських емігрантів, що прийняли християнство, застосовувалося залякування та насильство з боку Таємних товариств. Ці інциденти врешті-решт призвели до великої атаки на християнські плантації, яка розпочалася 15 лютого 1851 року. Згідно з повідомленнями, 27 плантацій навколо районів Кранджі й Букіт-Тімах, а також інших районів острова Сінгапур постраждали від цієї серії атак. Зловмисники грабували плантації і крали зі складів цінний врожай перцю і гамбіру [20].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження історії китайських Таємних товариств і повстання проти католиків у Сінгапурі 1851 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Розповсюдження християнства в Сінгапурі.* Незважаючи на те, що Сінгапур був під владою Британської імперії, свою першу церкву в Сінгапурі побудували представники давньосхідної православної церкви, а не протестанти, до яких належали британці. Вірменські торговці були тими, хто побудував своє перше місце для поклоніння на території Сінгапуру. Сталося це в 1821 році – вже через два роки після заснування Сінгапуру. У 1836 році була побудована їхня церква Святого Григорія Просвітителя, яка існує і дотепер [1, с. 4].

Цікавим фактом є те, що, попри зусилля колоніального уряду, протестантська церква так і не прижилася в Сінгапурі першої половини XVIII століття. Незважаючи на те, що перша місія Лондонського місіонерського товариства почалася вже в 1819 році і підтримувалася самим засновником Сінгапуру Стемфордом Раффлзом, вона так і не увінчалася ніякими серйозними успіхами і закрилася в 1847 році, переїхавши до Китаю, де за результатами договорів, підписаних після першої опіумної війни (1839–1842), Лондонське місіонерське товариство нарешті отримало можливість розпочати свою проповідницьку роботу [21, с. 296; 22, с. 2].

Засновані Лондонським місіонерським товариством школи користувалися популярністю переважно серед інших європейців, які працювали на Ост-індійську компанію. На превеликий жаль, дуже довго не виходило заснувати школу, яка би притягувала китайське населення, й у місії довго не виходило залучати до навчання учнів серед іммігрантів. Винятком була школа для китайських дівчаток, заснована в 1842 році Марією Дайер (дружиною місіонера Лондонської Місіонерської школи Семюеля Дайера). Сьогодні ця школа відома як школа Святої Маргарити [13, с. 45–62]. Марія була шокована, побачивши, що молоді

дівчата змушені працювати в борделях або, якщо дуже пощастить, прислугою в будинках заможних китайських торговців. Вона вирішила допомогти цим дівчаткам і попросила дозволу в тодішнього губернатора Стрейтс-Сетлментс Семюеля Джорджа Бонема відкрити школу, сподіваючись, що вдасться надати дітям шанс на краще майбутнє [10, с. 24, 27, 30; 11, с. 36]. Справа в тому, що в той час переважна більшість китайських іммігрантів були чоловіками. Наприклад, у 1850 році в Сінгапурі було 25 749 китайських чоловіків і всього 2239 китайських жінок, тобто співвідношення чоловіків і жінок було нерівномірним – на 12 чоловіків припадала одна жінка [6, с. 19]. Це призвело до того, що проституція була надзвичайно прибутковим бізнесом і Таємні товариства ввозили жінок із Китаю для роботи в підконтрольних їм публічних будинках. У 1842 році школу нарешті було відкрито, і вона стала першою жіночою школою в Сінгапурі. Окрім звичайних предметів, що викладалися в християнських школах, таких як англійська мова і християнство, дівчатка розвивали практичні навички, які вважалися на той час необхідними для жінок – це було вміння шити та володіння основами кулінарії [9, с. 518]. Школа виховувала нове покоління освічених жінок для багатих китайських торговців, які з причини своєї комерційної діяльності постійно перебували в компанії іноземців, унаслідок чого поступово починали розуміти необхідність західної освіти, яку надавали християнські школи, і факт того, наскільки це необхідно для забезпечення гідного майбутнього їхніх дітей. Китайці з континентального Китаю, Малайї і Голландської Ост-Індії (нині Індонезія), які нещодавно прийняли християнство, приходили до школи в пошуках гідної для себе нареченої [25, с. 34].

Вже до початку 1850-х років почало з'являтися нове покоління сінгапурців, які володіли великими статками і не бажали бути причетними до Таємних товариств та їхньої діяльності. Вони не бажали, щоб їхні сини ставали вбивцями, а доньки – утриманками чи повіями. Одним із таких представників заможного класу був китайський торговець Ху А Кей (Hoo Ah Kay *Hu Yaji* 胡亞基), який, незважаючи на те, що відмінно розмовляв англійською, все ж таки дотримувався китайських традицій і одягався в китайському стилі, але відправив свого сина вчитися до Британії, де той прийняв християнство. Коли батько дізнався, що син збрив традиційну кочівницьку косу Бянь-фа (*bianfa* 辮髮), то дуже розлютився [12, с. 292].

Протестантизму так і не вдалося обернути у свою віру якусь значну кількість віруючих серед китайського населення Сінгапуру. Найбільшим успіхом на території колонії користувалася, як не дивно, католицька церква, а не протестантизм. У 1832 році французький місіонер преподо-

бний Жан Батист Бушо і падре Ансельмо Егрес отримали дозвіл від колоніального уряду Сінгапуру на будівництво свого власного місця для богослужіння. Вже до 1841 року почали збирати кошти для нової церкви, яка могла би вмістити більшу кількість вірян. У 1847 році отримав благословення новий Собор Доброго Пастиря. Цікаво, що велика кількість китайців-християн були вихідцями з Чаочжоу (друга за чисельністю група емігрантів із Китаю в Сінгапурі) [5, с. 10]. Вже на початку XVIII століття завдяки проведенням Паризьким товариством закордонних місій заходам значну частину населення міста Шаньтоу в Чаочжоу було обернено до католицизму [10, с. 4]. Задля того, аби задовольнити релігійні потреби зростаючого числа іммігрантів з Чаочжоу, які, що важливо відзначити, вже були католиками, отцю Анатолію Модюту було доручено укладання нової церкви в сільській місцевості біля Сінгапуру. Сталося це в 1846 році, і церкву було присвячено святому Йосипу. Пізніше її було перенесено у Верхній Букіт-Тімах, щоб бути ближче до працівників плантацій гамбіру та перцю, на яких було працевлаштовано багато вихідців із Чаочжоу [24, с. 85].

У 1839 році Паризьким товариством закордонних місій у Сінгапур було відправлено отця Джона Чу. Уродженець Шаньтоу Джон Чу закінчив семінарію в Пінанзі, після чого там же й про-

Джерело: [8]

довжив свою службу священником. Перед переїздом до Сінгапуру він навіть встиг кілька років попрацювати в Сіамі. Завдяки його досвіду й тісним родинним стосункам з емігрантами із Чаочжоу католицька громада постійно зростала [16, с. 32–33]. Після смерті отця Чу в 1848 році кількість католиків у Сінгапурі серед вихідців із Чаочжоу продовжувала збільшуватися. Разом із тим зростала їхня економічна міць, яка в недалекому майбутньому призвела до їх конфлікту з китайськими Таємними товариствами.

Для популяризації католицької релігії церква всіляко намагалася використовувати зрозумілі китайському населенню символи і способи подачі інформації. Використовувалися банери в китайському стилі, які були ідентичні тим, що вішалися перед святими в традиційних китайських храмах, тільки на цих банерах було написано «Ісус прийде».

Також випускалась християнська література в китайському стилі, з характерним розташуванням ієрогліфів і напрямком тексту – книжки читались вертикально, справа наліво [4, с. 259].

Крім того, що такий підхід зробив католицизм більш доступним для китайського населення, він також викликав пильну увагу Таємних товариств. Тепер вони точно знали, що християнство – це їхній конкурент у боротьбі за нових прибічників.

Хід подій під час антикатолицьких повстань. Початком повстання вважається напад на щойно прийнятого в лоно католицизму китайця на ім'я Тан Чу Кве (Tan Chue Kweh). Троє кремезних чоловіків із Таємного товариства підійшли до нього, коли він ремонтував свій човен біля ринку, і почали його ображати через прихильність католицькій вірі. Вони докладали чимало зусиль і намагалися ініціювати бійку, але Тану вдалося втекти і врятувати цим своє життя. Нападники задовольнилися лише відібраним у нього човном. Що характерно для Сінгапуру того часу – ніхто з перехожих навіть не намагався зупинити те непотребство, що коїлося в них перед очима. Кожен розумів свою фінансову залежність від волі ватажків організації. Підеш проти Товариства – не матимеш ні роботи, ні засобів для існування і життя.

Після цього напади на китайців-християн тривали цілий тиждень. Напади незмінно відбувалися за одним сценарієм: групи від двадцяти до п'ятдесяти озброєних чоловіків убивали всіх китайських християн, які траплялися їм на очі. Все майно, яке не вдавалося забрати, негайно знищувалося. Протягом цього жакливого тижня терору було виконано атаки на двадцять сім плантацій, і, за тодішніми оцінками, було вбито понад п'ятсот китайців-католиків, серед яких багато тих, хто були заможними плантаторами [19, с. 2].

Є відомості й про те, що від терористичних нападів та безладів страждали й самі європейці. Преподобний Іссалі, один із французьких місіоне-

рів у Сінгапурі, отримав інформацію про те, що на нього планується напад, коли він прямував до хворої прихожанки, дружини китайського плантатора. Протягом доби він переховувався в джунглях, а потім опинився на березі, де за 8 доларів один із човнярів переправив його до міста, а за цей час на плантацію було здійснено напад і знищено та викрадено все майно [3, с. 542–546].

На той час у Сінгапурі знаходилася досить велика кількість індійських ув'язнених, які були доставлені в Стрейтс-Сетлментс для відбування покарання за скоєні злочини. Як би дивно це не було, але уряд не здійснював практично ніякого контролю над цими ув'язненими. Вони були розміщені по всій території острова без належної охорони і нагляду. У мирні часи їх використовували як різноробочих у будівництві доріг тощо. Під час повстання проти католиків вони були поспішно мобілізовані як допоміжні сили оборони і терміново відправлені боротися проти бійців Таємних товариств. Незважаючи на те, що уряд почав використовувати додаткові сили у вигляді ув'язнених індусів, ситуація продовжувала погіршуватися доти, поки були викликані військові сили для вирішення ситуації, яка, здавалося, вже була приреченою [19].

Після звернення до влади острова великої кількості християнських плантаторів-китайців, у яких було відібрано все їхнє майно, було видано півдужини ордерів на затримання підозрюваних у скоєнні злочинів. Після перших затримань поліції вдалося знайти частину викрадених товарів, з якими вони поспішили повернутися до поліцейської дільниці. На невеликій відстані від місця, де вони схопили злочинців, перебуваючи на великій дорозі, вони раптово почули китайські сигнали тривоги. Через п'ять хвилин натовп китайців, озброєних мечами, списами, вилами і ножами, спробував відбити в поліції своїх товаришів. Через певний час інша група з приблизно п'ятдесяти китайців, також озброєних, але вже більш серйозно – декількома мушкетами, перегородила поліцейським силам дорогу. Поліція закликала (явно агресивно налаштованих порушників) розійтися, як того вимагав закон, але це не дало ніякого результату. Поліція провела декілька попереджувальних пострілів, однак і це не дало позитивного результату. Окрім того, це навіть спонукало зачинщиків заворушень до більш швидкого просування вперед.

Лише залп із мушкетів змусив китайців бути більш обережними і менш агресивними, що дозволило поліцейським силам просунутися вперед. Сили Таємних товариств застосували стратегію повторюваних атак зі швидким відступом у джунглі – це сильно ускладнювало просування поліції вперед. Бунтівники були дуже рішучі – поліція повторювала залп кожного разу під час просування більш ніж на дві милі. Зрештою, смерть

трьох лідерів із боку зловмисників-бунтівників змусила їх відступити, і поліція змогла дістатися місця призначення і з полоненими, і з вкраденим майном плантаторів. Було встановлено, що поліція в ході цієї сутички витратила майже всі свої боеприпаси. Також стало відомо, що п'ятеро китайців, які билися на стороні Таємних товариств, були вбиті й велика кількість отримала поранення.

Дуже показовим є випадок, що стався з християнським плантатором на ім'я Тан А Чун (Tan Ah Choon). Він отримав інформацію про те, що на його плантацію буде вчинено напад і її буде пограбовано. Почувши цю новину, він взяв усі гроші, які він зміг зібрати (сума була понад 80-ти доларів), два пікулі білого перцю та кількох своїх робочих і залишив свою плантацію. Він вирішив відправитися до міста, де, на його думку, для нього було би безпечніше. Шляхом до Сінгапуру їх зупинили представники Таємних товариств. Вони схопили власника плантації і потягли в джунглі. Кілька робочих змогли втекти і повідомили про те, що трапилося з господарем у поліцію. Поліція оперативно зреагувала й негайно виділила загін для пошуку і порятунку зниклого плантатора. Силами поліції було організовано та проведено рейд по таких місцях скупчення китайців, як опіумні будинки і приміщення для азартних ігор. Зрештою, главі поліції Сінгапуру Томасу Данману вдалося знайти Тан А Чуна в надзвичайно людному місці, де його охороняли троє осіб. Злочинцям удалося сховатися, адже пересічні китайці, що там знаходилися, своїми криками подали злочинцям сигнал про наближення поліції. Цей випадок дуже показовий з точки зору того, як толерантно китайське населення Сінгапуру ставилося до злочинів Таємних товариств. Своїм відношенням до правопорушень китайці сприяли безкарності й насиллю з боку злочинних організацій. Вони дотримувалися принципу невтручання в сам процес насилля над співвітчизником іншої віри, надавали невідкладну посильну допомогу самим порушникам, попереджуючи їх про облави поліції. У цьому інциденті у Тан А Чун були відібрані всі гроші і втрачена більша частина його майна [6, с. 80–81].

До 28 березня 1851 року заворушення припинилися. За результатами судових процесів троє чоловіків були засуджені до транспортування в Бомбей. Також відомо, що близько дванадцяти нападників з боку Таємних товариств було вбито [18, с. 1]. Більш точної інформації про кількість арештів і винесених вироків у державних архівах, на жаль, немає. Дії колоніальної влади, як не важко це зрозуміти, не є головною причиною припинення насильства. Завдяки посередництву китайського підприємця Ше Юцзіня (*She Youjin* 余有进) між обома сторонами – Таємними товариствами і християнами – було досягнуто згоди, відповідно до якої перші повинні були виплатити

постраждалим християнським плантаторам суму в 1500 доларів як компенсацію за завдані збитки. Християни у свою чергу погодилися не порушувати судових позовів проти представників Таємних товариств [23, с. 110]. Таємні товариства зазнали лише незначних втрат за результатами цих заворушень. З огляду на те, як конфлікт у результаті було вирішено, стає очевидним, що китайська громада не звертала ніякої уваги на закони колоніального уряду і керувалася своїми власними порядками, і цей факт є скоріше провиною колоніального уряду, ніж самих китайців.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Навіть незважаючи на все те насильство, що було скоєно проти католиків, крадіжку їхнього майна і той факт, що під час агресивних незаконних заходів проти католиків 1851 року Таємні товариства не боялися піднімати руку ні на європейців, ні на поліцейські загони, Уряд все ще не мав наміру застосовувати будь-які законодавчі заходи для їх придушення або хоча би формального контролю. Юрисдикція Сінгапуру писала свої скарги колоніальному уряду і просила їх якось вплинути на свавілля Таємних товариств, які були прямою загрозою порядку на території Сінгапуру і всього Стрейтс-Сетлментс. У серпні 1853 року той же орган знову висловився з цього приводу і закликав прийняти закон, що дає поліції більше законних можливостей для боротьби з такими організаціями. Водночас уперше було офіційно підтверджено, що свідків у справах, пов'язаних із діяльністю Товариств, залякували, і була зроблена рекомендація надавати їм належний захист [3, с. 542, 569–570]. Очевидно, що такі заходи не були достатніми ні в якій мірі, і фактично за порядок у місті та його околицях відповідали Таємні товариства і заможні китайські торговці, а ніяк не уряд колонії. Всі серйозні питання вирішувалися між ними самостійно, без участі колоніального уряду.

Багато католиків через незахищеність від насилля з боку Таємних товариств бігли в центр Сінгапуру, де було куди безпечніше, адже поруч знаходилися поліцейські дільниці та урядові установи. Поліцейські були добре озброєні й готові захищати людей від нападів злочинців. Варто сказати, що були й такі китайці-католики, які покинули Сінгапур і, як вважається, втекли до сусідньої Малакки. Відчувши небезпеку від організованих кримінальних організацій та зрозумівши необхідність об'єднуватися заради своєї безпеки, католикам вдалося вичавити із ситуації, що склалася, щось хороше – згуртуватися і за рахунок почуття солідарності створити свою спільну ідентичність. Католики, що переселилися до Сінгапуру з Чаочжоу, і дотепер активні в сучасному Сінгапурі, з чого можна зробити висновок, що їм вдалося згуртуватися й не тільки дати відсіч злочинним організаціям, а й пережити Таємні товариства, які

нині геть викорінені із життя Сінгапуру і є нелегальними організованими злочинними угрупованнями [8, с. 227–264].

Між тим завдяки зусиллям Паризького товариства закордонних місій у Сінгапуру спостерігався постійний приплив католиків із Китаю. У результаті зростання католицької громади в Сінгапуру почали з'являтися нові споруди неоготичного стилю, такі як Церква Різдва Пресвятої Діви Марії. Вихідці з Чаочжоу головно були відомі як хлібороби і рибалки, але багато хто з них з огляду на реалії Сінгапуру знайшли себе в торгівлі. Таким чином, для багатьох переселенців відкрилися нові можливості для самовизначення та професійного зростання. Одним із найуспішніших торговців з числа перших католиків Сінгапуру був Лоу Кхіок Чан (Low Khiok Chiang), відомий також як Джейкоб Лоу. Його родина була родом із Шаньтоу. Як і багато католиків острова, родина відправила його разом із братом до міста Сінгапур, коли йому було всього 16 років. Після того, як він влився в католицьку громаду Сінгапуру, парафіяльний священник надав йому позику на відкриття експортно-імпортного бізнесу. Фінансова допомога дала можливість молодому підприємцю організувати власну справу та примножити свої статки.

По мірі того, як його судноплавний і торговий бізнес розвивалися і процвітали, зростав і вплив католицької громади, до якої належав сам Лоу Кхіок Чан, де все вирішували заможні торговці. Джейкоб Лоу був лише одним із кількох торговців-католиків. Серед його партнерів були Джозеф Чан Тек Хі (Joseph Chan Teck Hee) і Джон Го А Сєнг (John Goh Ah Seng). Їхні колективні зусилля на користь громади неможливо перебільшити. Саме ці успішні представники торгового люду внесли вагомий вклад у будівництво католицьких споруд по всій території Сінгапуру. Найвідомішими релігійними осередками, до будівництва яких причетні торговці, стали Церква Святих Петра і Павла та Церква Найсвятішого Серця Ісуса [16, с. 431].

Як ми бачимо, китайська громада католиків у Сінгапуру продовжувала активно та всебічно розвиватися і мала своїх представників серед впливових людей Сінгапуру, що як і в далекому XVIII столітті, так і нині залишається центром торгівлі Південно-Східної Азії. Наявність заможних торговців у своїй громаді давало можливість китайським католикам урегулювати конфлікти з Таємними товариствами і продовжувати популяризацію своєї релігії та свого стилю життя, що ґрунтувався на освіті та мирному співіснуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Arshak C Galstaun (1982). About the Armenian Church of St Gregory the Illuminator in Singapore, Department of Oral History and Archives, Singapore, p. 4.
2. Blythe W. (1969). The impact of Chinese secret societies in Malaya: A historical study. Kuala Lumpur : Oxford University Press. P. 6. pp. 85–86, pp. 220–222.
3. Buckley C.B. (1984), An anecdotal history of old times in Singapore. Singapore : Oxford University Press, pp. 542–546, 569–570.
4. Carvalho P. M. and six others (2016). Christianity in Asia : sacred art and visual splendour. Singapore : Asian Civilisations Museum. P. 259.
5. Census of the Strait Settlements, 1881 (Singapore) p. 10. URL: <https://www.singaporememory.sg/contentfiles/SMB-619b2640-18d7-4b9c-8248-26d233e14ec7/21959> (accessed: 30 July 2021).
6. Comber L. (1959). Chinese secret societies in Malaya: a survey of the Triad Society from 1800 to 1900, Published for the Association for Asian Studies by J.J. Augustin, Locust Valley. N.Y. p.19, pp. 80–81.
7. Faure D. (1979). "Secret Societies, Heretic Sects, and Peasant Rebellions in Nineteenth-Century China". *Journal of the Chinese University of Hong Kong*. no. 1, pp. 189–206.
8. Goh B. (2018). The Catholic-Teochew Rhythm: Communal Identity in Hougang, 1945–1981, Sojourn. *Journal of Social Issues in Southeast Asia*. pp. 227–264.
9. Koh T.T.B. (2006). Singapore: The encyclopedia, Singapore, Editions Didier Millet in association with the National Heritage Board, p. 518.
10. Lee Y.M. (2002). Great is thy faithfulness: The story of St Margaret's School in Singapore, Singapore, St Margaret's School, pp. 4, 24, 27, 30.
11. Lim J. (2004). Sold for silver: An autobiography of a girl sold into slavery in Southeast Asia, Singapore, Monsoon, p. 36.
12. Marshall P.J. (2001). The Cambridge Illustrated History of the British Empire, Cambridge University Press, p. 292.
13. O'Sullivan R.L. (1988). The Anglo-Chinese College and the early 'Singapore Institution', *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society*, 61 (2) (255), pp. 45–62.
14. Ownby D. (1995). "The Heaven and Earth Society as Popular Religion". *The Journal of Asian Studies*. Vol. 54, no. 4, p. 8–9. URL: www.jstor.org/stable/2059958 (accessed: 17 February 2021).
15. Soh E.C.M. (2019). Rituals, Riots and Woeful Women? The Gendered Establishment of Christianity in Singapore, *Hist:Re*
16. Song O.S. (1984). One hundred years history of the Chinese in Singapore. Singapore : Oxford University Press, pp. 32–33, p. 431.

17. Straits Settlements government gazette, (Feb. 22, 1878), p. 90.
18. The Overland Free Press (1851, March 6). p. 1. URL: <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/Digitised/Article/singfreepressa18510305-1.2.2> (accessed: 30 July 2021).
19. The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser (1851, February 21). p. 2. URL: <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/digitised/issue/singfreepressa18510221-1> (accessed: 30 July 2021).
20. The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser (1851, February 28). p. 2. URL: <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/Digitised/Issue/singfreepressa18510228-1> (accessed: 30 July 2021).
21. The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser (Weekly), (1926, May 12). p. 296. URL: <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/Digitised/Article/singfreepresswk19260512-1.2.59> (accessed: 30 July 2021).
22. The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser, (1893, February 8). p. 2. URL: <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/Digitised/Article/singfreepressb18930208-1.2.5> (accessed: 30 July 2021).
23. Trocki C. (1990). *Opium and empire: Chinese society in colonial Singapore, 1800–1910*. Ithaca : Cornell University Press. P. 108–110.
24. Wijesingha E. (2006). *Going forth: The Catholic church in Singapore 1819–2004*. Singapore : Nicholas Chia. P. 85.
25. 联合早报, 陈怡桦 [Chen Y. H.], 圣玛格烈女生针线烹饪样样精 远方青年捎信来求亲 (1992 August 20), p. 34. URL: <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/Digitised/Article/lhzb19920820-1.2.55.1.1> (accessed: 30 July 2021).
26. 苏瑞福著: 《新加坡人口研究》薛学了、王艳、等译、庄国土、薛学了审校, 厦门大学出版社, 2009年, 第29–30页。